

УДК 378.147

DOI:

*Ірина Савченко, кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник, учений секретар
Національного центру "Мала академія наук України"*

ВПРОВАДЖЕННЯ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ЯК УМОВА ПІДГОТОВКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ДЛЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ: ПЕРШІ КРОКИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Представити актуальність, особливості та результати експериментальної роботи всеукраїнського рівня щодо впровадження елементів дуальної системи навчання в практику підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у закладах професійної (професійно-технічної) освіти України впродовж 2015 – 2018 рр. Обґрунтовано переваги підготовки кваліфікованих робітників з використанням елементів дуальної системи як практико-орієнтовної, гнучкої, інноваційної системи підготовки кадрів, заснованої на тісній партнерській взаємодії закладів освіти та роботодавців. Показано етапи реалізації першої в Україні науково-дослідної роботи з теми "Професійна підготовка кваліфікованих робітників з використанням елементів дуальної системи навчання". Представлено результати дослідної роботи, яких вдалось досягти на основі більш якісного й продуктивного рівня соціального партнерства. Доведено, які елементи дуальної системи підготовки кваліфікованих робітників на сьогодні не можливо втілити в освітню практику професійно-технічних навчальних закладів України за об'єктивних соціально-економічних умов та існуючої нормативно-правової бази.

***Ключові слова:** дуальна форма професійної освіти; елементи дуальної системи навчання; науково-дослідна робота в професійно-технічному навчальному закладі; професійна (професійно-технічна) освіта; компетентність; роботодавці; соціальне партнерство; професійно-технічний навчальний заклад.*

Табл. 2. Літ. 19.

*Iryna Savchenko, Ph.D.(Pedagogy), Senior Researcher,
Scientific Secretary, National Center "Junior Academy of Sciences of Ukraine"*

IMPLEMENTATION OF THE DUAL FORM OF VOCATIONAL EDUCATION AS A CONVENTION FOR PREPARING COMPETITIVE CAPACITY QUALIFIED EMPLOYEES FOR INNOVATIVE ECONOMY: FIRST STEPS OF IMPLEMENTATION IN UKRAINE

The purpose of the article is to present the relevance, features and results of the experimental work of the Ukrainian level on the implementation of elements of the dual system of training in the practice of training future skilled workers in the institutions of vocational (vocational-technical) education of Ukraine during 2015 – 2018. The benefits of training of skilled workers using the elements of the dual system as a practice-oriented, flexible, innovative training system based on close partnership between educational institutions and employers are substantiated. The stages of realization of the first in Ukraine research work on the theme "Vocational training of skilled workers using elements of the dual training system" are shown. The participants of the experiment are presented and the results of the experimental work, which were achieved on the basis of a better and more productive level of social partnership. The problems identified during the SVOT analysis are analyzed, which hinder the process of introducing the dual form of education into the practice of training future skilled workers of vocational (vocational-technical) educational institutions and enterprises-contracting personnel. The elements of the dual training system that were implemented during the experiment are presented. It has been proved what elements of the dual system of training the skilled workers cannot be implemented into the educational practice of vocational educational institutions of Ukraine today under the objective socio-economic conditions and the existing legal framework.

***Keywords:** dual form of vocational education; elements of dual system of education, research work in a vocational educational institution; vocational (vocational-technical) education; competence; employers; social partnership; vocational-technical educational institution.*

Вступ. Конкурентоспроможність будь-якої держави на світовому ринку та якість життя населення залежить від продуктивності економіки і рівня професійної підготовки кадрів, що забезпечує її. Світовим лідером щодо якості й результативності підготовки кваліфікованих кадрів для

високотехнологічної промисловості на сьогодні є Європейський Союз, який завдячує цим саме дуальній системі професійної освіти і навчання.

Дуальна модель підготовки кваліфікованих робітників визнана в світі як одна з найефективніших і найпродуктивніших форм організації освітнього процесу практико-

**ВПРОВАДЖЕННЯ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ЯК УМОВА ПІДГОТОВКИ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ДЛЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ:
ПЕРШІ КРОКИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ**

орієнтованої професійної освіти завдяки тому, що вона дозволяє оперативного реагувати на економічні й технологічні зміни у глобалізованому світі. Ґрунтується ця оцінка майже на сторічному європейському досвіді підготовки кваліфікованих робітників (а як що подивитись на це скрізь призму ретроспективи, то ймовірно ще з практики часів ремісничого учнівства середньовіччя).

Дуальна система освіти, як феномен сучасної педагогічної практики, орієнтована на якісні результати, є засобом досягнення спільних цілей не тільки держави, бізнесу, економіки, а й насамперед особистості, яка отримує професію й відповідну кваліфікацію. Визнання урядом необхідності підвищення економічної незалежності, продуктивності праці, соціалізації молоді, розвитку бізнесу забезпечує високий рівень фінансування і підтримки цієї системи освіти в європейських країнах.

Пріоритетність експорту дуальної форми професійної освіти в інші країни світу пов'язана з її визнанням на міжнародному рівні та необхідністю задоволення економічних стратегічних, соціальних цілей суспільства цих держав, підвищення престижності професійної освіти, розбудови різних моделей соціального партнерства, як на рівні уряду, так і конкретного роботодавця. Цей експорт щодо запозичення досвіду може бути ідентичним європейським країнам в усіх аспектах, а може бути застосованим частково, в залежності від умов адаптації, в яких ця система буде реалізована.

Вихідні передумови. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розповсюдженню досвіду щодо дуальних моделей підготовки фахівців в Україні сприяла робота міжнародних проектів в системі професійної (професійно-технічної) освіти, зокрема проекту ЄС TVINNING.

Теоретичні і методичні засади системної організації професійно-технічної (професійної) освіти на основі методологічного принципу дуальності досліджували українські вчені: Н. Абашкіна (принципи розвитку професійної освіти в Німеччині); С. Амеліна (особливості дуальної системи вищої професійної освіти у навчальних закладах Німеччини); І. Бойчевська (роль системи дуальної освіти у професійній підготовці молоді у Німеччині); М. Дернова, С. Романов (європейський досвід дуальної моделі вищої професійної освіти дорослих); О. Дмитренко (стан розвитку освіти й культури в сучасній ФРН), Т. Козак (професійна підготовка старшокласників у закладах середньої освіти другого ступеня Німеччини); І. Ліпкіна (система освіти дорослих

у Німеччині); Т. Постоян (дуальна система навчання в умовах галузевої кластеризації); Л. Щербак (досвід управління системою професійно-технічної освіти у Федеративній республіці Німеччини), О. Яковенко (особливості дуальної системи у практичній підготовці у вищих навчальних закладах Німеччини) [1–5; 7–9; 13].

Науковим системним дослідженням щодо розвитку дуальної системи підготовки присвячували праці такі іноземні вчені як Г. Бауман, Т. Бахрєн, Х. Бірманн, В. Грайнерт, Г. Кершенштейнер, Д. Голл, А. Ліпсмаєр, Г. Пецольд, А. Шелтен К. Штратман, Х. Штегман, К. Хюфнер, Хундт Дитер тощо [6; 11; 12; 14–18].

Проте на сьогодні залишається недостатньо вивченим питання впровадження дуальної форми освіти в системі професійної (професійно-технічної) освіти України в аспекті підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців відповідно до запитів інноваційної економіки. Також в Україні на сьогодні відсутні випереджувальні інституціональні дослідження (такі як проводить у ФРН Інститут професійної освіти ВІВ) щодо використання методів дуальності в процесі підготовки майбутніх кваліфікованих робітників. Саме на ці завдання і було спрямовано першу в Україні науково-дослідну роботу всеукраїнського рівня “Професійна підготовка кваліфікованих робітників із використанням елементів дуальної системи навчання”.

Формулювання цілей статті – представити результати, особливості, проблеми експериментальної роботи всеукраїнського рівня щодо впровадження елементів дуальної системи навчання в практику підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у закладах профтехосвіти упродовж 2015 – 2018 рр.

Виклад основного матеріалу. Процеси модернізації системи професійної (професійно-технічної) підготовки вимагають відповідних змін, диверсифікації професійних і освітніх стандартів за участі роботодавців для здійснення результативної підготовки мобільних кваліфікованих робітників, здатних більш ефективно адаптуватися до змінних умов на ринку праці та відповідати вимогам інноваційного виробництва, упровадження різних моделей фінансування, адекватних запитам здобувачів освітніх послуг форм і методів навчання.

Прийняттю рішення стосовно проведення всеукраїнського експерименту за темою “Професійна підготовка кваліфікованих робітників з використанням елементів дуальної системи навчання” сприяли кардинальні зміни, які відбувались останні десятиліття в Україні,

**ВПРОВАДЖЕННЯ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ЯК УМОВА ПІДГОТОВКИ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ДЛЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ:
ПЕРШІ КРОКИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ**

зокрема такі як: перехід від планової економіки до ринкової (виникнення бізнес структур); зміни моделей управління (перехід від централізованого управління до децентралізації); освітні трансформації (перехід від жорсткої уніфікації змісту освіти до гнучкості навчальних планів і програм, заснованих на модульно-компетентісному підході); демократизація суспільства (заміна стабільності конкуренцією; тоталітаризму – демонтажем ієрархії); зміни в особистісних траєкторіях (колективний підхід витісняють поняття “індивідуальне професійне самовизначення” та “професійна кар’єра”) та у відносинах суб’єктів (де поняття “партнерство” поступово стало замінювати поняття “шефство”).

Чому вибір пав саме на цю модель професійної освіти? Саме тому, що вона дозволяє державі оперативно реагувати на геополітичні, економічні виклики і технологічні зміни, а тим хто отримує професію стати більш мобільним і затребуваним на ринку праці.

Потрібно розуміти, що до впровадження дуальної форми підготовки робітничих кадрів треба підходити дуже виважено. Далеко не кожний навчальний заклад в тандемі з роботодавцем може реалізувати її на практиці. Цю тезу підтвердила і експериментальна робота. На погляд авторів, це насамперед актуально для тих закладів освіти, у кого є надійні соціальні партнери – галузеві підприємства-замовники кадрів, які постійно мають попит на кваліфікованих робітників і зацікавлені у постійному притоці висококваліфікованого персоналу. І навпаки, відсутність надійних партнерських відносин з роботодавцями, невдалий вибір професій експериментальних груп, недооцінка зовнішніх і внутрішніх факторів експерименту довела проблематичність досягнення якісних результатів.

На сьогодні впровадити у ідентичному європейському вигляді систему дуальної освіти в Україні ми не готові на законодавчому рівні. Також це потребує певного часового періоду, бо пов’язано з довготривалими змінами у психології, економіці, філософії. Також неможна порівнювати фінансування цієї ланки освіти в Україні і ЄС. Однак це не означає, що частково запозичити елементи дуальної системи навчання в рамках нашого законодавства ми не можемо. Навпаки, поступово реалізуючи елемент за елементом можна наблизитись до поставленої мети. Що і довели результати дослідно-експериментальної роботи.

Хотілось би застерегти, що не слід підмінити поняття “дуальна форма професійної освіти”

поняттям “соціальне партнерство”. Соціальне партнерство є взаємовигідним *процесом взаємодії сторін* соціально-трудова відносин та органів, що представляють їхні інтереси. Постійний діалог між ними має на меті забезпечення оптимального балансу інтересів і створення сприятливих економічних, політичних, соціальних умов для стабільного соціально-економічного розвитку [4]. Дуальна форма професійної освіти має дуже конкретну характерну специфіку яку пропонуємо розглянути.

Термін “дуальна професійна освіта” (*від лат. dualis – подвійний*) був введений у педагогічну термінологію в середині 60-х років минулого століття у ФРН – як нова, більш гнучка форма організації професійного навчання.

Дуальність як методологічна характеристика професійної освіти передбачає узгоджену взаємодію освітньої та виробничої сфери з підготовки кваліфікованих кадрів певного профілю в рамках організаційно-відмінних форм навчання.

Особливості дуального навчання: укладання 3-стороннього договору про професійне навчання (підприємство-учень-профшкола); 70–80% навчання проходить на виробництві (3–4 дні на тиждень учень навчається на підприємстві і 1–2 дні у навчальному закладі); основні витрати по професійному навчанню несе підприємство; підприємство також сплачує компенсацію інструкторам, які відволікаються від основної роботи і займаються наставництвом); учень на підприємстві отримує винагороду (зарплата учня в середньому становить 80% від зарплати кваліфікованого співробітника); за навчання учнів існують різні державні субсидій для підприємств; підсумковий контроль знань здійснюється незалежними комісіями торгово-промислових палат; навчання забезпечується законодавчими рамочними умовами; активна підтримка бізнесом, соціальними партнерами, державою, освітніми закладами; після успішного завершення іспитів випускник отримує 3 свідоцтва: профшколи, підприємства і державно визнане свідоцтво з професії від ТПП о присвоєнні кваліфікації. Особливою дуальною системою робить діяльність торгово-промислових палат. Їх функції відрізняються від функцій вітчизняних ТПП. Вони консультують підприємства щодо навчання; здійснюють підготовку інструкторів і персоналу; перевіряють і сертифікують підприємства, що здійснюють підготовку за дуальною системою; здійснюють аудит, перевірку виробничого навчання та арбітраж вирішення спорів між учнем і підприємством; організовують проміжні іспити; підтримують підприємств під час пошуку учнів;

**ВПРОВАДЖЕННЯ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ЯК УМОВА ПІДГОТОВКИ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ДЛЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ:
ПЕРШІ КРОКИ РЕАЛІЗАЦІ В УКРАЇНІ**

організують кваліфікаційні атестаційні заходи [10].

Профспілки не стоять осторонь від проблем підготовки кадрів. Вони узгоджують оплату учнів під час практики; контролюють виробниче навчання; беруть участь у розробці стандартів; входять до екзаменаційних комісій.

Вищезазначені особливості надають таких переваг системі: зміст професійної освіти узгоджується всіма зацікавленими в результатах навчання сторонами; між сторонами виникають тісні партнерські взаємини; виробничий процес не переривається на великі проміжки часу; на виробництві учні можуть відразу використовувати набуті знання; підприємствам гарантується уніфікований рівень підготовки кадрів під замовлення кадрів [10].

До недоліків дуальної системи можна віднести те, що навчальні програми не завжди узгоджуються з сезонністю та іноді не вчасно подається навчальний матеріал. Недостатня готовність підприємств до навчання спричиняє недолік місць для учнів. Малі професійні школи не мають належної матеріально-технічної бази. Від мотивації і зацікавленості підприємств в кадрах коливається якість навчання.

Існують загальні підходи навчання як в училище, так і на підприємстві. Ці підходи визначаються такими документами, які в Німеччині називають Положенням або Регламентом професії. У цих документах викладені вимоги як до теоретичної, так і до практичної складової і вимоги до оцінювання кваліфікації на завершенні навчання.

Також однією з особливостей дуальної системи навчання є розроблена й узгоджена між собою нормативно-правова законодавча база (на

прикладі ФРН), порівняння якої з вітчизняною правовою базою представлено в табл 1.

Отже показники якості дуальної форми професійної освіти завдячують співпраці політиків, бізнесу, соціальних партнерів (екзаменаційні комісії, стандарти, незалежна сертифікація); навчанню під час роботи в реальних умовах виробництва; законодавчій базі та визнанню національних стандартів (свідоцтв палат); кваліфікованому персоналу (інструктори, викладачі); інституційним дослідженням і консультуванню (щорічні звіти по проф. освіті інституту професійної освіти ФРН ВІВВ, стандарти); конкретним запитами підприємств до професійної освіти [10].

Цю систему частково і в деяких аспектах можна порівнювати з радянською системою професійної освіти. Ефективні результати освітньої системи, які ми використовували в минулому у співпраці з закріпленими базовими підприємствами, надзвичайно характерні сучасним запозиченням досвіду дуальної системи підготовки.

На тлі відсутності вітчизняних інституціональних випереджувальних досліджень в системі професійної (професійно-технічної) щодо дуальної форми підготовки кваліфікованих робітників авторами ініціативи виступили разом з проектом ЄС TVINNING Департамент професійно-технічної освіти, Відділ наукового та навчально-методичного забезпечення змісту професійної освіти ДНУ “Інститут модернізації змісту освіти”, провідні НМК ПТО та ПТНЗ України, Національний центр “Мала академія наук України”, творча група.

Завдання експерименту були спрямовані на усунення основних недоліків традиційних форм і методів навчання майбутніх кваліфікованих робітників, подолання розриву між теорією і

Таблиця 1.

Порівняння законодавчих баз, які регулюють дуальну форму навчання в Україні і ФРН

Законодавча база, що регулює дуальну форму навчання (Україна)	Законодавча база, що регулює дуальну форму навчання (ФРН)
Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти. Закон про професійну (професійно-технічну) освіту (проект). Примірне положення про впровадження елементів дуальної форми навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників. Примірний договір про навчання про дуальну форму навчання.	Закон про професійну освіту (BBiG) [14]. Закон щодо сприяння професійній освіті (BerBiFG). Закон про охорону праці неповнолітніх (JArbSchG). Положення про професію (HWO). Закон про тарифні угоди. Закон про тимчасове регулювання права промислових і торгових палат. Закони про торгові і промислові палати. Закон про регулювання підприємств. Регіональні закони про школу. Координаційна угода між регламентом професійної освіти і рамковою учбовою програмою. Конституція – параграф 12.

**ВПРОВАДЖЕННЯ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ЯК УМОВА ПІДГОТОВКИ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ДЛЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ:
ПЕРШІ КРОКИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ**

практикою, освітою й виробництвом, підвищення якості підготовки кваліфікованих кадрів із урахуванням вимог роботодавців у рамках нових організаційно-відмінних форм навчання.

Упродовж роботи учасниками експерименту було здійснено:

- вивчення зарубіжного досвіду підготовки кваліфікованих робітників за дуальною системою навчання та проведена методична роз'яснювальна робота (педагогічні ради, відео конференції, семінари);

- розробку детальних планів-графіків експерименту (дорожні карти на кожен рік);

- аналіз потреб ринку праці, визначення професій експерименту;

- створення банку даних активних роботодавців, проведення круглих столів щодо обговорення очікувань, намірів та проблем сторін, закріплення договорами намірів;

- профорієнтацію в експериментальні групи (конкурс);

- стажування педагогічних працівників ПТНЗ та керівників (інструкторів) структурних навчальних підрозділів підприємств щодо особливостей використання елементів дуальної системи;

- удосконалення МТБ ПТНЗ щодо проведення експерименту;

- розроблення з роботодавцями навчально-плануючої документації, вилучення застарілого змісту, дублюючих елементів, введення навчальних модулів на вимогу роботодавців, узгодження експериментальних планів та графіків навчального процесу МОН України 30/70) та розпочато навчально-виробничий процес в експериментальних навчальних групах;

- підготовку навчально-виробничої бази на підприємствах та розпочато навчально-виробничий процес на робочих місцях;

- SVOT-аналіз експерименту;

- анкетування учасників експерименту (роботодавці, учні, педагогічні працівники) та аналіз результатів;

- моніторинг обсягів робочих навчальних планів і програм за дуальною системою (30/70) і планів відповідно до державного стандарту;

- підрахування загальних обсягів економії годин теоретичного навчання, економії ресурсів; зароблені учнями експериментальних груп кошти на виробничій практиці.

Вже на другому році проведення експерименту стали помітними позитивні спільні результати щодо значного зміцнення взаємовигідних відносин із роботодавцями та розширення багатовекторності соціального партнерства: спільна підготовка

педагогів професійного навчання й роботодавців до проведення експерименту; розроблення експериментальної навчально-плануючої документації за участі роботодавців; виявлення проблемних аспектів у змісті освіти та видалення застарілого та дубльованого навчального матеріалу; введення навчальних модулів з оновленим змістом освіти; удосконалення матеріально-технічної бази до умов проведення експериментальної роботи; здійснення порівняльного аналізу типових навчальних планів та стандартів з професії з експериментальною навчально-плануючою документацією; позитивна динаміка фінансових надходжень до навчального закладу; економія коштів навчального закладу (табл. 2).

Також під час науково-дослідної роботи в навчальних закладах було проведено опитування 3 груп респондентів, які були учасниками експерименту: роботодавців, учнів, педагогів професійного навчання. Результати опитування, на наш погляд, заслуговують уваги.

Роботодавці показали що в умовах запровадження дуальної системи освіти, вони отримують такі переваги, зокрема: можливість забезпечити підприємство кадровими ресурсами дефіцитних спеціальностей та необхідної кваліфікації; відібрати кращих учнів на роботу; не витрачати час і ресурси щодо ознайомлення новоприйнятого робітника з особливостями роботи підприємства; економити на витратах щодо пошуку і підбору працівників, їх перенавчання та адаптації; брати участь у питаннях формування змісту освіти та оцінюванні результатів навчання.

Категорія учнів, задоволених навчанням в експериментальних групах (78%), відмітили в анкетах такі переваги під час побудови власної професійної кар'єри: формування широкої професійної компетентності, необхідної для успішної професійної діяльності; відмінний шанс стати фінансово незалежним та самостійним; посилення мотивації до отримання знань; рання професійна орієнтація; сприятлива адаптація до дорослого життя; набуті вміння корпоративної відповідальності та роботи в колективі.

Педагогічні працівники, що брали участь у експерименті стали більш продуктивно використовувати такі ефективні форми і методи навчання як метод проектів; тренінги; кейс-технології; робота в групах; моделювання; технології розвивального навчання із спрямованістю на розвиток творчих, підприємницьких, ділових якостей. Успішність експерименту, на думку педагогів, залежить від

**ВПРОВАДЖЕННЯ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ЯК УМОВА ПІДГОТОВКИ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ДЛЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ:
ПЕРШІ КРОКИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ**

Таблиця 2.

Результати впровадження елементів дуальності

Які елементи дуальності вдалось впровадити	Які елементи дуальності не впроваджено
Укладання договору про професійне навчання	Оплата інструкторам-наставникам на виробництві, які відповідають за навчання учнів
Навчання під час робочого процесу 70/30	Незалежна оцінка результатів навчання (наприклад у ФРН це ТПП) відповідним незалежним органом оцінювання якості освіти
Диверсифіковано (розроблено й удосконалено) за підтримки роботодавців навчальні плани і програми експериментальних груп, вилучено застарілий і дублюючий зміст, розроблено модульні елементи	Наскрізне законодавче забезпечення дуальної форми навчання
Використання сучасної матеріальної бази роботодавців під час навчання	Інституційні вітчизняні дослідження щодо забезпечення оновлення змісту освіти в рамках дуальності
Єдині стандарти професійної освіти, гарантії уніфікованого рівня підготовки кадрів під замовлення	
Посилення соціального партнерства	
Здійснення оплати учням на виробництві роботодавцями під час навчання і практики	
Розпочато роботу щодо введення поняття “дуальна форма професійної освіти” в законодавство про професійну освіту (закріплено в Проекті Закону про професійну освіту (дуальна форма професійної освіти як одна з форм здобуття професійної освіти) та визначено роль роботодавців у її організації)	
Розпорядженням Кабінету Міністрів від 19 вересня 2018 р. № 660-р затверджено Концепцію підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти	

організації навчання на принципах дуальності; умінні всіх зацікавлених сторін об’єднати зусилля; підтримки департаменту професійної освіти МОН України та ДНУ “Інститут модернізації змісту освіти”. В опитуванні щодо задоволення навчально-методичним супроводом експерименту 40,6% педагогів професійного навчання визначили, що вони задоволені його проведенням; 53 % – задоволені в цілому; 6,4 % – частково задоволені; незадоволені – 0.

Під час експерименту було виявлено і проблемні аспекти. За більший час знаходження учнів на виробництві, вивільняються навчальні приміщення, зменшується навантаження педагогічних працівників, що вносить певну психологічну тривожність щодо забезпечення робочими місцями. Потребують розроблення індивідуальні графіки навчального процесу для учнів, в яких навчання на виробництві і навчальна практика відрізняється від типових. При значних сумах оплати учням за виконану роботу виникали проблеми подальшого навчання учнів (пріоритетність заробітку над продовженням навчання). Для роботодавців, які інвестують в

освіту і сприяють розвитку дуальної системи й до нині не має ніяких додаткових пільг і преференцій, окрім можливостей якісного підбору персоналу. Ініціативи роботодавців щодо відпрацювання учнів в обов’язковому порядку 1 – 2 роки на виробництві після закінчення закладу, при значних фінансових інвестиціях підприємства в їх освіту, не забезпечуються законодавчо. Також роботодавці констатують той факт, що про дуальну форму професійної освіти вони проінформовані не достатньо. Тому ця форма навчання потребує популяризації і поширення. Також потребує максимального оприлюднення результатів дослідної роботи, усунення інформаційного вакууму у роботодавців відповідно цієї форми навчання.

Дисемінація досвіду. Упродовж експерименту учасниками експерименту проведено понад 30 круглих столів, 15 відео конференцій, відео репортажі, підготовлено і видано статті, інформаційно-аналітичні матеріали з теми дослідження. За сприяння МОН України проведено наради при департаменті професійної (професійно-технічної) освіти МОН України,

**ВПРОВАДЖЕННЯ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ЯК УМОВА ПІДГОТОВКИ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ДЛЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ:
ПЕРШІ КРОКИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ**

заходи на міжнародних освітніх виставках; відбувалась популяризація дуальної системи освіти засобами Інтернет.

У 2017 р. за наказом МОН України № 916 від 23.06.2017 “Про впровадження елементів дуальної форми навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників” до експерименту було долучено 49 ПТНЗ, затверджено положення та тристоронній договір щодо дуальної форми освіти; закріплено у Проекті Закону про професійну (професійно-технічну освіту) поняття дуальної форми професійної освіти, форм її здобуття тощо.

У 2018 р. наказом № 473 МОН України від 15.05.2018 р. “Про розширення переліку закладів професійної (професійно-технічної) освіти для впровадження елементів дуальної форми навчання” до проекту долучено 210 ПТНЗ.

Висновки. Перші кроки реалізації експерименту доводять, що саме використання елементів дуальної форми організації навчального процесу дозволяє учасникам експерименту здійснювати відповідно до потреб роботодавців адресну, цільову підготовку робітничих кадрів; залучати роботодавців до диверсифікації навчальних планів і програм; навчальним закладам економити й заощаджувати ресурси; використовувати матеріально-технічну базу сучасних високотехнологічних виробництв для навчання учнів; розділяти витрати з роботодавцями щодо підготовки робітничих кадрів; відкривати додаткові можливості для підвищення кваліфікації та стажування педагогів професійного навчання на виробництві; сприяти більш швидкому професійному становленню учнів; забезпечувати більш тісний взаємозв'язок й взаємовплив різних систем (науки, освіти, виробництва).

ЛІТЕРАТУРА

1. Абашкіна Н. В. Принципи розвитку професійної освіти в Німеччині: монографія. Київ, 1998. 207 с.
2. Абашкіна Н. В. Розвиток професійної освіти в Німеччині (кінець XIX – XX ст.): автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Київ, 1999. 44 с.
3. Амеліна С. М. Особливості дуальної системи вищої професійної освіти у навчальних закладах Німеччини. Проблеми трудової і професійної підготовки : зб. наук. праць. 2010. Вип. 15. С. 107–112.
4. Данюк В. М., Петюх В. М., Цимбалюк С. О. та ін.; Менеджмент персоналу. Навч. посіб. За заг. ред. В. М. Данюка, В. М. Петюха. Київ, 2004. 398 с.
5. Дмитренко О. В. Стан розвитку освіти й культури в сучасній ФРН : навч. посіб. / уклад. : О. В. Дмитренко. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2013. 83 с.
6. Дуальные исследования – учеба и опыт работы/ Duales Studium – Studieren und Berufserfahrung. URL:

<https://www.hochschulkompass.de/studium/rund-ums-studieren/studienformen/duales-studium.html>. Загол. з екрану. Мова англ.

7. Козак Т. Б. Професійна підготовка старшокласників у закладах середньої освіти другого ступеня Німеччини : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Тернопіль, 2011. 272 с.

8. Липкіна І. Н., Тарантей В. П. Система образования взрослых в Германии : учеб.-метод. пособие. Гродно, 2001. 104 с.

9. Романов, С. П. Дуальная система инженерно-педагогического образования. Образование и наука: журнал теоретических и прикладных исследований. 2007. № 5. С. 54–63.

10. Збірник інформаційно-методичних матеріалів за результатами дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня за темою “Професійна підготовка кваліфікованих робітників з використанням елементів дуальної системи навчання” / авт. : І. М. Савченко, К. Б. Мирошніченко, О. В. Паржницький, В. М. Бобко, П. С. Наконечний / За ред. І. М. Савченко. Київ, 2018. 67 с.

11. Хундт Дитер. Образование “Made in Germany” – знак качества в конкурентной борьбе. URL: <http://ebn24.com/index.php?id=28069&L=6>

12. Хюфнер К. Управление та фінансування вищої освіти в Німеччині. *Вища школа*. 2005. № 6. С. 97–117.

13. Щербак Л. Досвід управління системою професійно-технічної освіти у Федеративній республіці Німеччині та його ефективність. URL: http://www.inwent-vet.org.ua/pdf/ukr/Німеччина_ed.pdf

14. Bahren T. Ausbildung und berufliche Orientierung: Ihre Chancen für eine erfolgreiche Zukunft. *Köln*, 2002. 132 S.

15. Berufsbildungsgesetz (BBiG) – Закон про професійну освіту Німеччини. URL: http://www.gesetze-im-internet.de/bbig_2005/BjNR093110005.html.

16. Biermann H. Pädagogik der beruflichen Rehabilitation: Eine Einführung Heilund Sonderpädagogik. W. Kohlhammer Verlag, 2007. 240 S.

17. Goll, D. Sprunghaft gewachsen: Privathochschulen in Deutschland. URL: https://www.academics.de/wissenschaft/sprunghaft_gewachsen_privathochschulen_in_deutschland_36702.htm

18. Cedefop (2011): Glossary – Quality in Education and Training. Luxembourg: Publications Office of the European Union. URL: <https://europa.eu/capacity4dev/iesf/document/glossary-quality-education-and-training-edefop-2011>. Загол. з екрану. Мова англ.

19. Developing European Work Based Learning Approaches and Methods. Socrates projects database. URL: https://www.up2europe.eu/european/projects/dewblam-developing-european-work-based-learning-approaches-and-methods_119720.html. Загол. з екрану. Мова англ.

REFERENCES

1. Abashkina, N. V. (1998). *Printsipi rozvitku profesijnoyi osviti v Nimechchini* : monografiya [Principles for the development of vocational education in Germany: Monograph]. Kyiv, 207 p. [in Ukrainian].
2. Abashkina, N. V. (1999). *Rozvytok profesijnoyi*

**ВІПРОВАДЖЕННЯ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ЯК УМОВА ПІДГОТОВКИ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ДЛЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ:
ПЕРШІ КРОКИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ**

osvity v Nimechchini (kinets XIX – XX st.) [Development of vocational education in Germany (end of XIX – XX centuries)]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv, 44 p. [in Ukrainian].

3. Amelina, S. M. (2010). Osoblivosti dualnoyi sistemi vischoyi profesiynoyi osviti u navchalnih zakladah Nimechchini [Features of the dual system of higher vocational education in educational establishments in Germany]. *Problems of labor and vocational training. Collection of scientific works*. Vol. 15, pp. 107–112. [in Ukrainian].

4. Danyuk, V.M. & Petyuh, V.M. (2004). *Menedzhment personalu*. Navch. posib. [Personnel Management. Tutorial]. Kyiv, 398 p. [in Ukrainian].

5. Dmitrenko, O. V. (2013). Stan rozvitku osviti y kulturi v suchasny FRN : navch. posib. [The state of development of education and culture in modern Germany]. Poltava, 83 p. [in Ukrainian].

6. *Dualnyie issledovaniya – ucheba i opyt roboty* [Dual studies – study and work experience]. Available at: <https://www.hochschulkompass.de/studium/rund-ums-studieren/studienformen/duales-studium.html>. The name of the screen. [in Ukrainian].

7. Kozak, T. B. (2011). Profesiyna pidgotovka starshoklasnikiv u zakladah serednoyi osviti drugogo stupenya Nimechchini [Professional training of high school students in secondary education in Germany]. *Candidate's thesis*. Ternopil, 272 p. [in Ukrainian].

8. Lipkina, I. N. (2001). *Sistema obrazovaniya vzroslykh v Germanii* : ucheb.-metod. posobie [The adult education system in Germany: a study guide]. Grodno, 104 p. [in Ukrainian].

9. Romanov, S. P. (2007). Dualnaya sistema inzhenero-pedagogicheskogo obrazovaniya [Dual system of engineering-pedagogical education]. *Science: journal of theoretical and applied research*. No. 5, pp. 54–63. [in Ukrainian].

10. Savchenko, I.M., Miroschnichenko, K.B., Parzhnitskiy, O.V., Bobko, V.M. & Nakonechniy P.S. (2018). *Zbirnik Informatsiyno-metodichnih materialiv za rezultatami doslidno-eksperimentalnoyi roboti vseukrayinskogo rivnya za temoyu "Profesiyna pidgotovka kvalifikovanih robotnikiv z vikoristannyam elementiv dualnoyi sistemi navchannya"* [Collection of

information and methodological materials on the results of experimental and experimental work of the Ukrainian level on the theme "Professional training of skilled workers using the elements of the dual training system"]. Kyiv, 67 p. [in Ukrainian].

11. Hundt Diter. *Obrazovanie "Made in Germany" – znak kachestva v konkurentnoy borbe* [Made in Germany – is a mark of quality in competition]. Available at: <http://ebn24.com/index.php?id=28069&L=6>. [in Ukrainian].

12. Hyufner, K. (2005). Upravlinnya ta finansuvannya vischoyi osviti v Nimechchini [Management and financing of higher Education in Germany]. *Vyscha shkola*, No. 6, pp. 97–117. [in Ukrainian].

13. Scherbak, L. Dosvid upravlinnya sistemoyu profesiyno-tehnichnoyi osviti u Federativniy respublitsi Nimechchini ta yogo efektyvnist [Experience in managing the vocational education system in the Federal Republic of Germany and its effectiveness]. Available at: http://www.inwent-vet.org.ua/pdf/ukr/Nimechchina_ed.pdf [in Ukrainian].

14. Bähren, T. (2002). *Ausbildung und berufliche orientierung* [Training and professional orientation]. Köln, 131 p. [in German].

15. Berufsbildungsgesetz (BBiG). URL: http://www.gesetze-im-internet.de/bbig_2005/BjNR093110005.html. [in German].

16. Biermann, H. *Pädagogik der beruflichen Rehabilitation: Eine Einführung Heilund Sonderpädagogik*. W. Kohlhammer Verlag, 2007. 240 S. [in German].

17. Goll, D. Sprunghaft gewachsen: Privathochschulen in Deutschland. URL: https://www.academics.de/wissenschaft/sprunghaft_gewachsen_privathochschulen_in_deutschland_36702.htm [in German].

18. Cedefop (2011): Glossary – Quality in Education and Training. Luxembourg: Publications Office of the European Union. URL: <https://europa.eu/capacity4dev/iesf/document/glossary-quality-education-and-training-edefop-2011>. The name of the screen. [in English].

19. Developing European Work Based Learning Approaches and Methods. Socrates projects database. URL: https://www.up2europe.eu/european/projects/dewblam-developing-european-work-based-learning-approaches-and-methods_119720.html. The name of the screen. [in English].

Стаття надійшла до редакції 11.01.2020

“Світ постає перш за все як неперервний розвиток минулого, яке вбирає в себе майбутнє та розширюється в міру руху вперед”.

Анрі Бергсон
французький філософ

“Всі перешкоди і труднощі – це шаблі, по яких ми ростемо вгору”.

Фрідріх Ніцше
німецький філософ, психолог

